

BARCELONA, 7 DE FEBRER DEL 1.964.

Sra.

AURORA BORTANA.
CIVITAT.

MOLT ESTIMADA AMIGA AURORA,

Aquí té a la fi el meu pòblec. Disculpi la seva relativa tardança, però vostè sap béu que no "habito" disculpi també que l'hi enviï manuscrit, però és que el passar-lo a màquina ho entretindria, car les mecanògrafes de què disposem estan molt ocupades i, a més, no saben una paraula de català, tot i ser alguna o'elles del país, la qual cosa és el nostre mal de cada dia. Hauria de corregir com pels venedors, i em farien tornar més simple del que sóc, que deu n'hi ha — jo hauria volgut que vostè l'hagués rebut com a present de Nadal o, si més no, de Reis, però no l'he pogut tenir a punt ni per a l'una ni per a l'altra diada. Hauria també volgut de ser una cosa unet més d'una dels seus merximeus, però no en sé més: accipiti, li ho puto, la dona voluntat.

Que tingui molt bon any. Suposo que va rebre des meus mots de resposta a la seva gentilíssima carta. Estelles una vengada més i disposi sempre del seu invariable afec.

Espru.

P. S. — Quan arribi l'hora de l'edició, m'avisarà, i li diré de veure les proves del meu treball: és un costum en mi molt arrelat. Gràcies.

P. S. — No cal dir, però, que, si no l'hi serveix o si el troba bonyol, al fog, sense contemplacions.

RESULTARIA TEMERARI I IMPERTINENT, EM PENSO, QUE INTENTÉS COMENTAR AQUÍ LA IL·LUSTRE PERSONALITAT LITERÀRIA D'AURORA BERTRANA. TEMERARI, PERQUÈ NO SÓC DE CAP MANERA UN CRÍTIC. IMPERTINENT, PERQUÈ CONEIXEN PÍU AURORA BERTRANA, DES DEU JA UNA MICA LLUNYANS "PARADISOS OCEÀNICS", ELS QUE SEGUÏXEN AMB FIORELITAT EL D'ACÍ EL CAMÍ DE LES NOSTRES LLETRES. SERIA POTENT FINS I TOT INJURIÓS PER A AQUESTS POCAS ESCOLLITS LECTORS DE PROTECTOR RESUMIR EN UNES PARAVLES, A LA FORÇA BREUS, L'ACTIVITAT EXEMPLAR, AL LLARG DEU ANYS, DE LA DISTINGIDA ESCRITORA, UNA ACTIVITAT CONSTANT, INDEFAL·LIT, A PROVA D'INCOMPRENSIONS I DE SILENCIS. ÉS BEN PENÓS D'EMPLUMAR I CONTINUAR QUALSQUEL TASCA ENTRE NOSALTRES, CAR NO PODER PAS DÍR QUE SIQUEM UN AD·BLE DE MALLA FORTUNA, EN ELS DIVERSOS ASPECTES DE LA NOSTRA REALITAT HÍST·TÒRICA, TAN AMPLE I OUSADA, TAN COMBATIVA PELS MÉS CONTRADICTÒRIS TORÇS. GENT DE PARADÍS I DE MALLA, SEMPRE HEM HAVUT DE SUBORTAR ANADES I VINEDES, MARXES I OCUPACIONS, IMPOSICIONS CONTRÀRIES A LA NOSTRA MANERA DE SER, INFLUÈNCIES ALIENES A L'AUTENTICITAT MÉS PROFUNDA DEL NOSTRE USCAIT. HEM EDOVINENT AÍR UN POBLE CAUT I REGELÓS, DE VÍDIO CURTA O ESOUCADA, ATUT A CAUDIR PELS OCASSOS I SEMPRE PROBLEMÀTICS GUANYS IMMEDIATS, PARSIMONIOS REMOVADOR DE LA PRÒRIA MÍGRADELA. COM·TUNTES LES COL·LECTIVITATS QUE ES TROBEN D'HABITUD SUBMERGIDES EN SITUACIONS SEMBLANTS A LA NOSTRA, CRIEM ENTRE NOSALTRES UNES ELLADES EDOPLIES, SEMPRE REMOVABLES, QUE, DE SEGUIDA QUE SE SENTEN A LA BUTACA DE PES DE QUATRE SONS INDOCENTS, REAVATS JOVENT EN ELS MÉS INCONVERSABLES CONTUBERNIS, S'APLESEN A RENEFAR DE LES TRADICIONS I DE LA LLEN·GUA, PER ADOPTAR ALTRES PARLES D'ÀMBIT MÉS EXTENS, BELLES PAR·LES QUE ES CONVERTIXEN EN LLURS LLAVIS EN INFRADIALECTES DE BOR·DISSERS. PER QUE EN ALS NOSTRES ESTAMENTS PAGHOS I POPULARS, PORTEN UNA VIDA FEIXUGA I ATZAROSA, QUE JUSTIFICA PROU QUE ROSTIN, EN GENERAL, AL MARLE DE TOTA CULTURA ESCRITA. AQUESTA VE A SER, DONGE, UN AFER D'UNS QUANTS INTEL·LECTUALS (I DEMANO BUTLA PER A LA PARAVLA, PER A ALEGUNS MÉS PERIL·LOSA QUE UNA MORSERON D'ESURGÓ), QUE S'HAN D'ADRECAR PER FORÇA A UN PÚBLIC MOLT RESTRINENT, AMB L'ESPE·RANGA, SEMPRE REMOVADA I QUE MAI NO S'HA D'ACOMPLIR, D'ARRIBAR AL·GUN DIA, EN UN VENTURÓS IRREAL DEMÀ, A UN NOMBRE MÉS AMPLI D'ULLS I ORELLES PASSABLEMENT OERTS. DAVANT L'COMENTAR PETIT PÚBLIC HEM DE COMPARÈIXER TOTX ELS QUE EN EL PAÍS ENS ENTENDIM A ESCRIVRE, I AU·RORA BERTRANA NO QUEDA, ÉS COAR, EXCEPTADA DE LA CORDANOSA NORMA. AQUESTES CONDICIONS ESPECIALS SUSCITEN A L'ÀNIM DE L'ESCRITOR DE LA NOSTRA LLENGUA LA CONFORTABLE SENSACIÓ DE PARTIR SEMPRE DE ZERO.

DE COMENÇAR A CADA LLETRA DE CAP I DE NOU, DE ORIENTAR-SE UNA MICA, I TROBAR FORÇA, AL BUIT, A UNA BUCADA POBLADA, DE TROD EN TROD, DE VEU CORTESER, PERO SEMPRE GLACIALS I DEL TOT INDIFERENTS. TANMATRX, EN SEMBLA QUE AQUESTS ENTREBANCOS ENS PROPORCIONEN TAMBÉ ALGUN POSITIU AVANTATGE. "UBI UBER, IBI TUBER" - DIU UN VELL PROVERBI LLATÍ. A NOSALTRES, EN NO PODEM-NOS MAI REFIR A DE CAP NADIE-LLA, ENS ÉS ESTALVIADA AQUELLA CLASSE DE MAL QUE SOLEN PRODUIR NAFRES I BONYS. O OPINEN POTER QUE NO ÉS AIXÍ? D'ALTRA BANDA, ENS PODEM TAL VOLTA APROFITAR, MÉS QUE NINGÚ, D'UNA MOLT SACAG I JUSTA OB-SERVACIÓ QUE CITO DE MEMÒRIA. "É'S COLT" - VA ESCRIURE UNA VEGADA ALGÚ AMB ANGLAR LUCIDIA - "QUE TOT JA ESTÀ DIT. PUARÉ, IOM QUE TOTHOM HO OBVIDA, É'S LÍCIT SEMPRE DE REPETIR-HO DE NOU." SI EL SILENCI I L'OBVI-EMPLENEN EL NOSTRE PEOOL, VET AQUÍ UNA CÒMODA OPORTUNITAT DE MANTENIR A REPOL DE VENTADES EL CALIU I EL VURXUP DE LA NOSTRA COORDINETA.

OBVI I SILENCI APROFEN Els qui CINGRA, DE CLAT O A LA FORÇA, AUSEM DE TOPALLONS I TOMAREM EN TOPAR DE CAP AMB LES DURES PARETS DEL CLOS. I, EL QUE É'S INEVITAMENT MÉS ALLIGONADOR, SILENCI I OBVI ENVOLTEM Els nostres MORTS DE MÉS SUPÒSIT, EL QUI, EN DEIXAR L'ÀNIMA I LA PELL A BOONS EN L'LA OBLA, HAN IMPRODIT ENS AMB QUE L'APARÉS DEL TOT LA VAGUEJANT MANTENIA DEL PAÍS. ENLLE L'HONORABLE MENEC A QUE ALLUDIXO CAL COMPTAR I COLLOCAR EN UN LLOC EMINENT EL PABE D'AURORA, EL GRAN PRONSTA PRUDENCI BERTRANA, EL NOM DEL QUAL SEMBLA QUE HAN CAIGUT A LA TRAMPA, TAN PUERIL COM SINGRA, DEL DITOMI DELS PATORETS. NO EL VELL HARECEB MAI MENCIONAT PER NINGÚ I SOLSITO QUE É'S UN VALOR QUE LES NOVES GENERACIONS L'ENDREN PER COMPLET. NO SOLICITO DELS D'AGUÍ QUE ENS RECORDEM O'ELL, CAL NO CREC HENS NI MICA EN L'ESTIMACIÓ D'AQUEST FÈNEXE DE PETICIONS. EN LÍMITO A ASSENYALAR UNA DE LES NOSTRES VERLONYES COLLECTIVES, UNA GROSSA TALA ENTRE MOLTES D'ALTRES: Els nostres ESCRITORS, QUE SOLEN PASAR L'LA VIDA EN UNY RATS I POCA-SOLES LLIBES (I É'S QUE AQUESTS NO SÓN PER ESSIÈNCIA POCA-SOLES), QUEDEM, DE SEMBLA QUE ES MOREN, EXBORRATS I ANULLATS EN ABSOLUT, I TANT É'S QUE ES OUEM BERTRANA COM RUYRA, ALCOVER COM COSTA, O COROMINES, O BOFILL, O SALVAT, O RIBA, O PONS, O SARRANA. I AQUEST CAMÍ SEMBLAN TAMBÉ, INEVITABLEMENT, EN TENO, VÍCTOR CA-TALÀ I CARRER, "BIZILL" I JOSEP PLA, FOLY, OLIVER, MIGUEL LLOP, Els SOLDADILLA, BARCELÓ, MARENT I Els APLUS QUE ENCANJA AL-LEUEN I SIREVEN ENDINATX SENSE ESCA PATÒRIA EN AQUEST RESOLUT TAN FASCINADOR. I TAMPOC NO LLEEM Els qui EXALCON TOTHORA DELS DELS TOPANTS MÉS O MENYS SATISFETS I OFICIALS, DE D'ESTIÓ ENRABONADA I DOUGA. VET AQUÍ VERONICURA I MANUELLE, CONVERTITS EN UNA PLANA O'ICONES REVERENCIAONS, ENCENSADES, ALLUNYADES I BEN COFADS HAS

ENCUNTATS CAPRELLS DE DIVINA PASTORA. NO' IMITEN EN AIXÒ ELS NOSTRES
VEÏNS FRANCÊSOS, QUE HAN SABUT MUNTAR AMB LLEVE LITERATURA, AMB PO-
QUETS JOVINT MEMORABLES, PERÒ RENTATS, PONTINATS, ENDRÒCATS, ENQU-
CORATS, LLEPATS I AMB UNA EXQUISITA CURA EMPAQUATS, UNA PROFITÓS-
SIMA INDÚSTRIA NACIONAL.

És EVIDENT QUE L'AMABLE CIRCULSIÓ QUE PRECOURIX NO VA PER VOLTÈ,
NI PER VÓS, NI PER TU TAMPOC, JINÓ PER AQUELL, PER AQUELLA QUE ESTÀ
SEMPRE MÉS ENLLÀ, ENLLÀ QUE FARC A FARC, D'ON ACABEN ELS ALTRES.
És EVIDENT TAMBÉ, EN ARRIBAR AQUI, QUE, SI NO M'HE APARTAT DEL MEU
PROPOST, SI, EN CANVI, POSSO, DE LA MEVA COMANDA, LA DE PRESEN-
TAR AL NOSTRE PÚBLIC, SÍGUEI QUINÉS SÍGUEI LES UNITATS QUE L'INTE-
L·LEU, UNA NOVA NOVEL·LA D'AURORA BERTRANA, BEL·LEAMENT ANUNCIVADA
"CENORES", NO PER CAPRELL, JINÓ PER MOTIUS QUE EL LECTOR COMPREN-
DRA AL CAPDARRALL DE LA DARRERA PÀGINA. PARLO DE PRESENTACIÓ, PERÒ
EL MOT AQUI FA RIVER, PERQUÈ NI AURORA BERTRANA NI LA SEVA OBRA
NO NECESSITEN DE SER PADRINOJADES. "CENORES" ÉS UN LIBRE EXIST EN
UNA NARRACIÓ I CORRECTA PROSA CARACTERÍSTICA DE LA SEVA AUTORA,
AMB UN SABI JOC DE D'ÀLGES I DE AIGÜS PARÀFRASIS DESCRIPTIUS I
INDICATIU DE LES MOLT MATISSADES SITUACIONS PSICOLÒGIQUES QUE AURORA
BERTRANA VA INTRODUINT. EN ESENCIÀ, ÉS LA NARRACIÓ DEL DOLORÓS
APRESENTATGE D'UNA NOIA D'UNS VINT ANYS, OBSESSA D'AMOR PER
SEU ESTRANY MARIT, UN HÍBLIO ANGLOSAXÓ QUE HAURIA FET LES DESEJES
DE LA SENYORA PARISER O DE QUALSQUEL ALTRE COMPARTENT BÍSBE O
NATURALISTA DEL SEU TARRANÀ. ÉS UN TIPOUS INQUIETANT I SIMPÀTIC, RE-
PULCUNT I ATRACTIV, TÈRIBOL, INÚTIL I, EN EL FONS, UN INFÈRIL. L'AU-
TORA PASSA EL SEU MUNDAL NOVEL·LÍSTIC ENTORN D'AGUTS EMBUSOS I
D'UNES QUANTES MÉS QUE LES SÍGUEI, CONTRAPUNTEJEN I EMPAQUEJEN, AMB
UNA TÈCNICA AFINADA, AMB UNA TRAMA QUE NOVEL·LA PROU EL QUE JA SABEM:
QUE ES TRACTA DE LA CREACIÓ D'UN RECREACION AMB MOLTES HORES DE
VOL LITERARI I HUMÀ. AURORA BERTRANA NO JUDICA, NI DISENCHA, NI
CONDOENA, NI TAN SOLS COMENTA. NOMBÉS S'ARRISCA I ES COMPROMET
A CONTAR. CONTA AMB UN PUNT DE FREDDA, AMB UNA VOLUDA AUSTE-
RITAT DE RECURSOS ESTILÍSTICS QUE PROTEGEN EN TAMPATXEN UNA AMA-
NADA TEMOROSA, POTERA D'ARREAR FRANCISCANA, LATENT PERÒ DISCER-
NIBLE, UNA DE LES ARRELES QUE VIVIFICUEN LA TRADICIONAL VIDIÓ
CATALANA DEL MÓN. SEMBLA QUE INVITI, AMB UN ECO LLEUET,
A DONAR VÍCIÉS A DÈU PERQUÈ NO HA VOLUT QUE PARTICIPÉSSIM
DE LA NATURALITAT DE LA PLANTA, O DE LA PEDRA, O DEL DIABLE.
EL QUE CAPTIVA MÉS DE LA HISTÒRIA, ENTRE LES MOLTES QUANTITATS
QUE EN ELLA SERIA FÀCIL DE SUBRATLLAR, ÉS LA DECEBIDORA AMB
QUÈ ÉS CONTADA, UNA DELICACIOSA QUE NO CAN DIA EN LA SEMBLANÇA,

que no recula davant la veritat, sovint molt crua, però que no trau
 s'engeix tampoc amb cap espècie de mal gust, aquest mal gust que és
 l'innecessari comú denominador de tants d'escriptors, a vegades
 molt notables, dels nostres dies. El llenguatge és senzill i pla-
 ner, però sempre acurat. Si incorre en algun vulgarisme, és que aquest
 és ja indispensable a la dolorosa veritat psicològica i ambiental
 de la novel·la. L'autora es assabenta de les vicissituds i capònies d'uns
 pocs personatges, a ritmes manifestament absurds com ho és la pò-
 dia vida, a Barcelona i a la Costa Brava, a Ginebra i a l'Alta
 Savoia, per culmes i paisatges que coueix de primera mà. La narra-
 ció va lenta i implacable cap al seu fi, s'enfosqueix i s'abolleix
 amb un ritme perfecte, no defuig el grotesc ni els tics pintores-
 cos i descripció i ve a parar en una capseta plena de convulsions,
 un tractat de genètica que porta un nom, i els somnis d'una dona,
 i qui sap si podrien servir de mèdium per a l'escadussa anirà
 lector. És un tros de la vida real, que el sobria de l'Aurora
 Bertrana, en la seva il·lustrada maduresa, ofereix a la nostra medita-
 ció, no per entretenir-nos en uns moments d'oci, tot i que l'atenci-
 ón de la novel·la és curta, sino perquè exalten també, amb una
 orbea atenta, un discurs i severa advertència moral.

SALVADOR ESPIN.

B., 2-5 DE GENYER DEL 1964.

Resultaria temerari i impertinent, em penso, que intentés comentar aquí la il·lustre personalitat d'Aurora Bertrana. Temerari, perquè no sóc de cap manera un crític. Impertinent, perquè coneixem prou Aurora Bertrana, des dels, ya llunyans, Paradisos Oceànics, els que segueixen amb fidelitat el difícil camí de les nostres lletres. Seria, potser, fins i tot injuriós per a aquests pocs escol·lits lectors de pretendre resumir en unes paraules a la força breus, l'activitat exemplar, al llarg dels anys, de la distingida escriptora. Una activitat constant, indefallent, a prova d'incompresions i de silenci. Es ben penós d'emprendre i continuar qualsevol tasca entre nosaltres, car no podem pas dir que siguem un poble de massa fortuna, en els diversos aspectes de la nostra realitat històrica, tan aspra i desolada, tan combatuda pels més contradictoris torbs. Gent de passadis i de marca, sempre hem hagut de suportar anades i vingudes, marxes i ocupacions, impositcions contràries a la nostra manera de ser, influències alienes a l'autenticitat més profunda del nostre esperit. Hem esdevingut així un poble caut i recelós, de visió curta o escurçada, atent a gaudir dels seus escassos i sempre problemàtics guanys immediats, parsimoniós remugar de la pròpia migradesa. Com totes les col·lectivitats que es troben d'habitud submergides en situacions semblants a la nostra, crien entre nosaltres unes fillades espúries, sempre renovades, que, de seguida que se senten a la butxaca el pes de quatre sous indecents, afanats sovint en els més inconfessables contubernis, s'apressen a renegar de les tradicions i de la llengua, per adoptar altres parles d'àmbit més extens, belles parles que es converteixen en llurs llavis en infradialectes de bordissers. Pel que fa als nostres estaments pagesos i populars, porten una vida atzarosa, que justifica prou que restin, en general, al marge de tota cultura escrita. Aquesta ve a ser, doncs, un afer d'uns quants intel·lectuals (i demano butlla per a la paraula, per^a alguns més perillosa que una mossegada d'escurçó), que s'han d'adreçar per força a un públic molt restringit, amb l'esperança, sempre renovada i que mai no s'ha d'acomplir, d'arribar algún dia, en un venturós irreal demà, a un nombre més ampli d'ulls i d'orelles passablement oberts. Davant l'esmentat pe-

tit públic hem de comparèixer tots els qui en el país ens entossudim a escriure, i Aurora Bertrana no queda, és clar, exceptuada de la ca dernosa norma. Aquestes condicions especials susciten a l'ànim de l'escriptor de la nostra llengua la confortable sensació de partir sempre de zero, de començar a cada llibre de cap i de nou, de dirigir-se una mica, i àdhuc força, al buit, a una buidor poblada, de tard en tard, de veus corteses, però sempre glacials i del tot indeferents. Tammateix, em sembla que aquests entrebancs ens proporcionen també algun positiu avantatge. "Ubi uber, ibi tuber" - diu el vell proverbí llatí. A nosaltres, en no poder-nos mai refiar de cap mamella, ens és estalviada aquella classe de mals que solen produir nafres i bonys. O opineu, potser, que no és així? D'altra banda, ens podem tal volta aprofitar, més que ningú, d'una molt sagaç i justa observació que cito de memòria. "Es clar - va escriure una vegada algú amb singular lu cidesa - " que tot ja està dit. Però, com que tothom ho oblida, és lí cit sempre repetir-ho de nou". Si el silenci i l'oblit emplen el nostre redol, vet aquí una còmoda oportunitat de mantenir a repèl de ventades el caliu i el xup-xup de la nostra coudineta.

Oblit i silenci afecten els qui encara, de grat o a la força, enem de tombollons i tombegen en topar de cap amb les dures parets del clos. I, el que és infinitament més alligonador, silenci i oblit envolten els nostres morts de més supòsit, els qui, en deixar l'ànima i la pell a bocins en llur obra, han impedit fins ara ^{que} s'apagués del tot la vacillant llantieta del país. Entre l'honorable rengle a que alludeixo cal comptar i col·locar en un lloc eminent, el gran prosista Prudenci Bertrana, el nom del qual sembla que hagi caigut a la trampa, tan pueril com siniestre, del dimoni dels pastorets. No el veig gaire bé mai mencionat per ningú i sospito que és un valor que les noves generacions ignoren per complet. No sol·licito des d'aquí que us recordeu d'ell, ~~car~~ no crec gens ni mica en l'eficàcia d'aquest gènere de peticions. Em limito a assenyalar una de les nostres vergonyes col·lectives, una grossa tara entre moltes d'altres: els nostres escriptors, que solen passar llur vida en uns rars i poca-soltes llimbs - si és que aquests no són per essència poca-soltes - queden, de seguida que es moren, esborrats i anul·lats en absolut, i, tant és que es diguin Bertrana com Ruyra, Alcover com Costa o Coromines, o Bofill, o Salvat,

o Riba, o Pons, o Segarra, o Lòpez Picó. I aquest camí seguiran també, inexorablement, em temo, Víctor Català i "Gaziel" i Josep Pla, Foix, Oliver, Miquel Llor, els Soldevila, Garcés, Manent i altres que encara sirguen i sirguem endinsats sense escapatòria en aquest resclum tan fascinator. I tampoc no llegim els qui exaltem tothora des dels topants més o menys satisfets i ocifials, de digestió enraonada i dolça. Vet aquí Verdaguer i Maragall, convertits en una mena d'icones reverenciades, encensades, allunyades i ben cofades amb encintats capells de Divina Pastora. No imitem en això els nostres veïns francesos, que han sabut muntar amb lluit literatura, amb productes sovint mediocres, però rentats, pertinats, endreçats, adulcorats, llepats i amb una exquisida cura empapussats, una profitosíssima indústria nacional.

Es evident que L'amable digressió que precedeix no va per vos tè ni per vós, ni per tu tampoc, sinó per aquell, per aquell que està sempre més enllà, encara que frec a frec, d'on acaben els altres. Es evident també en arribar aquí, que, si no m'he apartat del meu propòsit, sí, en canvi, potser, de la meva comanda, la de presentar al nostre públic, siguin quines siguin les unitats que l'integren, una nova novella d'Aurora Bertrana, bellament anomenada "Cendres", no per caprici, sinó pels motius que el lector comprendrà al capdavall de la darrera pàgina. Parlo de presentació, però el mot aquí fa riure, perquè ni Aurora Bertrana ni la seva obra no necessiten de ser padrinejades. "Cendres" és un llibre escrit en una nerviosa i correcta prosa característica de la seva autora, amb un savi joc de diàlegs i de breus paràgrafs descriptius i indicatius de les moltes matisades situacions psicològiques que Aurora Bertrana va introduint. En essència, és la narració del dolorós aprenentatge d'una noia d'uns vint anys, obsessa d'amor pel seu estrany marit, un híbrid anglosaxó que hauria fet les delícies de la senyora Pariser o de qualsevol altre competent biòleg o naturalista del seu tarannà. Es un tipus inquietant i simpàtic, repellant i atractiu, tèrbol, inútil i, en el fons, un infeliç. L'autora passeja el seu mirall novellístic entorn d'aquestes figures i d'unes quantes més que les situen, contrapunten i emmarquen, amb una tècnica ^{afinada,} amb una traça que revela prou el que ja sabem: que es ~~un~~ trac

ta de la creació d'un escriptor amb moltes hores de vol literari i humà. Aurora Bertrana no judica, ni disculpa, ni condemna, ni tan sols comenta. Només s'arrisca i es compromet a contar. Conta amb un punt de fredor, amb una volguda austeritat de recursos estilístics que protegeixen tanmateix una amagada tendresa, potser d'arrel franciscana, latent però discernible, una de les arrels que vivifiquen la tradicional visió catalana del món. Sembla que inviti, amb un eco lulllià, a donar gràcies a Déu perquè no ha volgut que participéssim de la naturalesa de la planta, o de la pedra, o del diable. El que captiva més de la història, entre les moltes qualitats que en ella seria fàcil de subrallar, és la delicadesa amb què és contada, una delicadesa que no cau mai en la sensibleria, que no recula davant la veritat, sovint molt crua, però que no transigeix tampoc amb cap espècie de mal gust, aquest mal gust que és l'innecessari comú denominador de tants escrits, a vegades molt notables, dels nostres dies. El llenguatge és senzill i planer, però sempre acurat. Si incorre en algun vulgarisme, és que aquest es fa indispensable a la rigurosa veracitat psicològica i ambiental de la faula. L'autora ens assabenta de les vicissituds i cabòries d'uns pocs personatges, a estones magistralment absurds com ho és la pròpia vida, a Barcelona i a la Costa Brava, a Ginebra i a l'Alta Savoia, per climes i paisatges que coneix de primera mà. La narració va recta i implacable cap al seu fi, s'enfosqueix i s'abrillanta amb un ritme perfecte, no defuig el grotesc ni els tocs pintorescos i desemboca i va a parar en una capseta plena de cendres, un grapat de cendres que foren un home, i els somnis d'una dona, i qui sap si podrien servir de lleixiu per a l'escadusser avisat lector. És un tros de la vida real, que el sobri art d'Aurora Bertrana, en la seva illustre maduresa, ofereix a la nostra meditació, no per entretenir-nos en unes hores d'oci, tot i que l'amenitat de la novella és certa, sinó perquè escoltem també, amb una orella atenta, un discret i sever advertiment moral.

SALVADOR ESPRIU

Barcelona, 7 de gener del 1.964

Sra.

Aurora Bertrana

C I U T A T

Molt estimada amiga Aurora,

Aquí té a la fi el meu pròleg. Disculpi la meua relativa trigança, però vostè sap prou que no "habito". Disculpi també que l'hi enviï manuscrit, però és que el passar-ho a màquina ho entre-tindria, car les mecanògrafes de què disposo estan molt enfeinades i, altrament, no saben una paraula de català, tot i ser alguna d'elles del país, la qual cosa és el nostre pa de cada dia. Hauria de corregir cent mil vegades, i em farien tornar més ximple del que sóc, que Déu n'hi do. - Jo hauria volgut que vosté l'hagués rebut com a present de Nadal o, si més no, de Reis, però no l'he pogut tenir a punt ni per a l'una ni per a l'altra diada. Hauria També volgut de fer una cosa una mica més digna dels seus mereixements, però no en sé més: accepti, li ho prego, la bona voluntat.

Que tinguí molt bon any. Suposo que va rebre els meus mots de resposta a la seva gentilíssima carta. Gràcies una vegada més i disposi sempre del seu invariable afm.

ESPRIU.

P. s.- Quan arribi l'hora de l'edició, m'agradaria, si li plau, de veure les proves del meu treball: és un costum en mi molt arrelat. Gràcies.

/.

II P. s.- No cal dir, però, que, si no l'hi serveix o si el troba bunyol, al foc, sense contemplacions.

/.

tífica prou que restin, en general, al marge de tota cultura escrita. Aquesta ve a ser, doncs, un afer d'uns quants intellectuals (i demano butlla per a la paraula, per alguns més perillosa que una mossegada d'escurçó), que s'han d'adreçar per força a un públic molt restringit, amb l'esperança, sempre renovada i que mai no s'ha d'acomplir, d'arribar algun dia, en un venturós irreal demà, a un nombre més ampli d'ulls i d'orelles passablement oberts. Davant l'esmentat petit públic hem de comparèixer tots els qui en el país ens entossudim a escriure, i Auro-ra Bertrana ho queda, és clar, exceptuada de la cadernosa norma. Aquestes condicions especials susciten a l'ànim de l'escriptor de la nostra llengua la confortable sensació de partir sempre de zero, de començar a cada llibre de cap i de nou, de dirigir-se una mica, i àdhuc força, al buit, a una buidor poblada, de tard en tard, de veus corteses, però sempre glacials i del tot indiferents. Tanmateix, em sembla que aquests entrebancs ens proporcionen també algun positiu avantatge. "Ubi uber, ibi tuber" - diu el vell proverbi llatí. A nosaltres, en no poder-nos mai refiar de cap mamella, ens és estalviada aquella classe de mals que solen produir nafres i bonys. O opineu, potser, que no és així? D'altra banda, ens podem tal volta aprofitar, més que ningú, d'una molt sagaç i justa observació que cito de memòria. "Es clar - va escriure una vegada algú amb singular lucidesa -" que tot ja està dit. Però, com que tothom ho oblida, és lícit sempre repetir-ho de nou". Si el silenci i l'oblit emplen el nostre redol, vet aquí una còmoda oportunitat de mantenir a repel de ventades el caliu i el xup-xup de la nostra coudineta.

Oblit i silenci afecten els qui encara, de grat o a la força, enem de tomballons i tombegem en topar de cap amb les dures parets del clos. I, el que és infinitament més alliçonador, silenci i oblit envolten

els nostres morts de més supòsit, els qui, en deixar l'ànima i la pell a bocins en llur obra, han impedit fins ara que s'apagués del tot la vacillant llantieta del país. Entre l'honorable rengle a que alludeixo cal comptar i col·locar en un lloc eminent, el gran prosista Prudenci Bertrana, el nom del qual sembla que hagi caigut a la trampa, tan pueril com sinistre, del dimoni dels pastorets. No el veig gairebé mai mencionat per ningú i sospito que és un valor que les noves generacions ignoren per complet. No sol·licito des d'aquí que us recordeu d'ell, car no crec gens ni mica en l'eficàcia d'aquest gènere de peticions. Em limito a assenyalar una de les nostres vergonyes collectives, una grossa tara entre moltes d'altres: els nostres escriptors, que solen passar llur vida en uns rars i poca-soltes llimbs - si és que aquests no són per essència poca-saltes - queden, de seguida que es moren, esborrats i anul·lats en absolut, i, tant és que es diguin Bertrana com Ruyra, Alcover com Costa o Coromines, o Bofill, o Salvat, o Riba, o Pons, o Sagarra, ^{o Llobera-Puig.} I aquest camí seguiran també, inexorablement, en temo, Víctor Català i "Gaziel" i Josep Pla, Foix, Oliver, Miquel Llor, els Soldevila, Garcés, Manent i altres que encara sirguen i sirguem endinsats sense escapadòria en aquest resclum tan fascinator. I tampoc no llegim els qui exaltem tothora des dels topants més o menys satisfets i ocifials, de digestió enraonada i dolça. Vet aquí Verdaguer i Maragall, convertits en una mena d'icones reverenciades, encensades, allunyades i ben cofades amb encintats capells de Divina Pastora. No imitem en això els nostres veïns francesos que han sabut muntar amb llur literatura, amb productes sovint mediocres, però rentats, pentinats, endreçats, aduclorats, llepats i amb una exquisida cura empaussats, una profitosíssima indústria nacional.

Es evident que l'amable digressió que precedeix no va per vostè ni per vós, ni per tu tampoc, sinó per aquell, per aquell que està sempre

més enllà, encara que frec a frec, d'on acaben els altres. Es evident també en arribar aquí, que, si no m'he apartat del meu propòsit, sí, en canvi, potser, de la meva comanda, la de presentar al nostre públic, siguin quines siguin les unitats que l'integren, una nova novella d'Aurora Bertrana, bellament anomenada "Cendres", no per caprici, sinó pels motius que el lector comprendrà al capdavall de la darrera pàgina.

Parlo de presentació, però el mot aquí fa riure, perquè ⁿⁱ Aurora Bertrana ni la seva obra no necessiten de ser padrinejades. "Cendres" és un llibre escrit en una nerviosa i correcta prosa característica de la seva autora, amb un savi joc de diàlegs i de breus paràgrafs descriptius i indicatius de les moltes matisades situacions psicològiques que Aurora Bertrana va introduint. En essència, és la narració del dolorós aprenentatge d'una noia d'uns vint anys, obsessa d'amor pel seu estrany marit, un híbrid anglosaxó que hauria fet les delícies de la senyora Pariser o de qualsevol altre competent bidleg o naturalista del seu tarannà. Es un tipus inquietant i simpàtic, repellant i atractiu, tòrbol, inútil i, en el fons, un infeliç. L'autora passeja el seu mirall novellístic entorn d'aquestes figures i d'unes quantes més que les situen, contrapunten i emmarquen, amb una tècnica, amb una traça que revela prou el que ja sabem: que es tracta de la creació d'un escriptor amb moltes hores de vol literari i humà. Aurora Bertrana no judica, ni disculpa, ni condemna, ni tan sols comenta. Només ^{s'}arrisca i es compromet a contar. Conta amb un punt de fredor, amb una volguda austeritat de recursos estilístics que protegeixen tammateix una amagada tendresa, potser d'arrel franciscana, latent però discernible, una de les arrels que vivifiquen la tradicional visió catalana del món. Sembla que inviti, amb un eco lullià, a donar gràcies a Déu perquè no ha volgut que participi - péssim de la naturalesa de la planta, o de la pedra, o del diable. El que

captiva més de la història, entre les moltes qualitats que en ella seria fàcil de subrallar, és la delicadesa amb què és contada, una delicadesa que no cau mai en la sensibleria, que no recula davant la veritat, sovint molt crua, però que no transigeix tampoc amb cap espècie de mal gust, aquest mal gust que és l'innecessari comú denominador de tants escrits, a vegades molt notables, dels nostres dies. El llenguatge és senzill i planer, però sempre acurat. Si incorre en algun vulgarisme, és que aquest es fa indispensable a la rigurosa veracitat psicològica i ambiental de la faula. L'autora ens assabenta de les vicissituds i cabòries d'uns pocs personatges, a estones magistralment absurds com ho és la pròpia vida, a Barcelona i a la Costa Brava, a Ginebra i a l'Alta Savoia, per climes i paisatges que coneix de primera mà. La narració va recta i implacable cap al seu fi, s'enfosqueix i s'abrillanta amb un ritme perfecte, no defuig el grotesc ni els tocs pintorescos i desemboca i va a parar en una capseta plena de cendres, un grapat de cendres que foren un home, i els somnis d'una dona, i qui sap si podrien servir de lleixiu per a l'escadusser avisat lector. Es un tros de la vida real, que el sobri art d'Aurora Bertrana, en la seva illustre maduresa, ofereix a la nostra meditació, no per entretenir-nos en unes hores d'oci, tot i que l'amenitat de la hovel·la és certa, sinó perquè escoltem també, amb una orella atenta, un discret i sever advertiment moral.

SALVADOR ESPRIU

B. 2-5 de gener del 1964